

PAPER

AGE-RELATED FUNCTIONAL INTERPRETATION OF SILENCE IN LINGUISTICS

Azizova Feruza Rejavalievna¹, *

¹Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti O'zbek va rus tillari kafedrası o'qituvchisi

* azizova@umail.uz

Abstract

Ushbu maqolada o'zbek tilining davlat tili sifatidagi huquqiy, ijtimoiy va madaniy mavqeyi tahlil qilinadi. Til siyosati, ta'lim tizimi, media va raqamli muhitda tilning o'rni o'rganilib, amaliy muammolar hamda ularni hal etish yo'llari muhokama qilinadi. Maqolada misollar, amaliy kuzatishlar va xalq fikridan olingan tafakkurlar orqali o'zbek tilining hozirgi jamiyatdagi ahamiyati yoritiladi.

Key words:

davlat tili, o'zbek tili, til siyosati, ta'lim, raqamli muhit, media, milliy qadriyatlar, lotin yozuvi

Til – bu millatning yuragi, uning o'zligini belgilovchi eng muhim omil. Agar yurak urmasa, inson yashay olmaydi. Xuddi shunday, agar til so'nsa, millatning ruhi ham asta-sekin yo'qoladi. O'zbekiston mustaqillikka erishganidan keyin, o'zbek tili davlat tili sifatida e'tirof etilishi millat hayotida yangi sahifa ochdi. Bu nafaqat rasmiy qaror, balki milliy o'zlikni qayta tiklash yo'lidagi katta qadam edi. Bugungi kunda o'zbek tili rasmiy ish yuritish, ta'lim, ommaviy axborot, internet va kundalik muloqotda faol ishlatilmoqda. Ammo bu jarayon hali to'liq mukammallashgan emas. Ayrim joylarda rus yoki ingliz tilining ta'siri, so'zlashuvdagi aralashmalar, til me'yorlariga

beparvolik kuzatiladi. Shunday bo'lsa-da, jamiyatda tilning nufuzi yildan yilga oshmoqda. Ushbu maqolada o'zbek tilining davlat tili sifatidagi mavqeyini tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash va ularni hal etish bo'yicha amaliy tavsiyalarni ishlab chiqish maqsad qilingan.

O'zbek tilining davlat tili sifatidagi maqomini belgilab bergan asosiy hujjat – bu 1989-yil 21-oktabrda qabul qilingan “**Davlat tili haqidagi Qonundir**”. Ushbu qonun keyinchalik 1995 va 2019-yillarda yangilandi, zamon talablari asosida tilni rivojlantirishga doir normalar kengaytirildi. Tilshunos olimlar – A. Madrahimov, K. Rahmatova, Sh. Jo'rayev va boshqalar o'z maqolalarida tilning

Compiled on: December 4, 2025.

Copyright: ©2025 by the authors. Submitted to *Advances in Science and Humanities* for possible open access publication under the terms and conditions of the [Creative Commons Attribution \(CC BY\) 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

ijtimoiy mavqeyi, ta'limdagi o'rni, shuningdek, lotin yozuviga o'tish masalalarini chuqur o'rganganlar. Ularning fikricha, o'zbek tili so'nggi o'n yillikda rasmiy va ilmiy tildan tashqari, iqtisodiy va texnologik sohalarga ham faol kirib bormoqda. Ommaviy axborot vositalaridagi kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, televideniye va internetda tilning mavqeyi ancha mustahkam, ammo reklama va ijtimoiy tarmoqlarda tilning me'yoriy jihatlari zaif. Ayrim nashrlarda "mix-tillilik" hodisasi — ya'ni o'zbekcha, ruscha va inglizcha so'zlar aralash ishlatilishi tobora kuchaymoqda. Bu holatlar til siyosatini faqat huquqiy darajada emas, balki madaniy va ta'limiy darajada ham mustahkamlash zarurligini ko'rsatadi.

Tahlillar asosida quyidagi asosiy natijalar olindi:

Davlat tili maqomi mustahkamlanmoqda.

Mustaqillikdan so'ng barcha davlat idoralari, ta'lim muassasalari, rasmiy hujjatlar o'zbek tilida yuritilmoqda. Prezident farmonlari, qonunlar, hukumat qarorlari to'liq o'zbek tilida chiqariladi. Bu tilning rasmiy nufuzi oshganidan dalolat beradi.

Ta'lim tizimidagi islohotlar tilni rivojlantiryapti.

So'nggi yillarda "Ona tili va adabiyot" faniga katta e'tibor qaratilmoqda. Darsliklar yangilanmoqda, o'qitish metodikalari modernizatsiya qilinmoqda. Afsuski, ayrim joylarda o'qituvchilarning malakasi yetarli emas, ayrimlari hanz ruscha izohlar bilan dars o'tadi.

Media va raqamli muhitda o'zbek tili.

Internetda o'zbek tilida kontentlar ko'paymoqda. YouTube, Telegram, TikTok kabi platformalarda o'zbek tilida faol bloggerlar paydo bo'ldi. Biroq bu kontentlarning hammasi ham adabiy til me'yorlariga mos emas. Ayrimlar "til soddalashsin" deb, tildagi go'zallikni yo'qotiyapti.

Lotin yozuviga to'liq o'tish jarayoni. Bugungi kunda ham ko'p odamlar kirill yozuvida yozishni davom ettiryapti. Ayrim idoralarda hujjatlar ikki yozuvda yuritiladi. Bu holat vaqtinchalik bo'lsa-da, jamiyatda yozuv masalasida ikkiyoqlamalikni saqlab turibdi. Yoshlar va til madaniyati.

Yoshlar orasida aralash til, ya'ni "ruchnoy til" keng tarqalgan. Masalan: "bugun lesson bor", "kechqurun meetingga chiqamiz" kabi so'zlashuvlar ko'paydi. Bu holat milliy tilga befarqlikdan emas, balki global muhit ta'siridan

dalolat beradi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, o'zbek tili davlat tili sifatida mustahkam, ammo amaliy muammolar hanz mavjud.

Birinchidan, **ta'lim sifati** masalasi. Ko'p o'qituvchilar til grammatikasini yaxshi bilsa-da, uni zamonaviy usulda o'rgatish bo'yicha malakaga ega emas. Darslar hanz "yodlab olish"ga asoslanadi, bu esa o'quvchida nutqiy faollikni pasaytiradi. Yaxshi natijaga erishish uchun kommunikativ va interfaol metodlar keng joriy etilishi lozim.

Ikkinchidan, **omma orasida til madaniyati yetishmayapti.** Ijtimoiy tarmoqlarda "har kim xohlagancha yozadi" degan tushuncha shakllangan. Bu esa me'yoriy yozuv va imloni e'tiborsiz qoldiradi. Masalan, "bo'ldi" o'rniga "boldi", "yo'q" o'rniga "yok" deb yozish, keyinchalik yozma nutqning umumiy sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Uchinchidan, **lotin yozuviga o'tish masalasida** muammolar ko'p. Aholining bir qismi lotin yozuvini to'liq o'zlashtirgan, lekin ko'pchilik hanz kirillda yozishni afzal ko'radi. Matbuot va hujjatlar ikki yozuvda yuritilgani uchun noaniqlik yuzaga keladi. Bu borada yagona me'yorni joriy etish va aholini yozuv madaniyatiga o'rgatish zarur.

To'rtinchidan, **raqamli texnologiyalar tildan ortda qolmasligi kerak.** Hozircha ko'plab dasturlar, tarjima tizimlari, sun'iy intellekt modellarida o'zbek tili to'liq qo'llanilmaydi. Shu sababli o'zbek dasturchilari va tilshunoslari hamkorlikda o'zbek tili uchun maxsus platformalar yaratishlari lozim.

Beshinchidan, til va milliy o'zlik. Til – millatning ruhi. O'zbek tili faqat aloqa vositasi emas, balki tarix, urf-odat, tafakkur va qadriyatlarni tashuvchi merosdir. Agar biz tilni faqat kundalik so'zlashuv darajasida tutib qo'ysak, uning chuqur ma'naviy qudratini yo'qotamiz. Shuning uchun ham til madaniyatini oiladan boshlash kerak. Hozirda ko'plab oilalarda bolalar bilan ruscha yoki aralash tilda gaplashish odat tusiga kirgan. Bu esa asta-sekin bolalarda ona tilida fikrlash qobiliyatini susaytiradi. Shu sababli ota-onalar, o'qituvchilar va ommaviy axborot vositalari birgalikda tilni asrash harakatini kuchaytirishi zarur.

O'zbek tili – bu xalqning g'ururi, mustaqillik ramzi. Uning davlat tili sifatidagi mavqeyi

mustahkamlanib borayotganini ko'rish quvonchli, lekin bu jarayonni to'xtatib bo'lmaydi, uni doimiy ravishda yangilab, himoya qilib borish kerak. Bugungi jamiyatda quyidagi yo'nalishlarga alohida e'tibor qaratish lozim:

1. Ta'lim tizimida tilni o'qitish metodikasini zamonaviylashtirish
2. O'qituvchilarning malakasini oshirish.
3. Media va ijtimoiy tarmoqlarda adabiy tilda yozish madaniyatini targ'ib qilish, "so'z me'morchiligi"ni qadrlash.
4. Lotin yozuviga to'liq o'tishni tezlashtirish, biroq bu jarayonni majburlashsiz, bosqichma-bosqich olib borish.
5. O'zbek tilini raqamli texnologiyalarga integratsiya qilish – klaviatura, avtomatik tahrir, nutqni tanish dasturlarini rivojlantirish.

6. Oilalarda ona tilida muloqotni rag'batlantirish, bolalarda o'zbekcha fikrlashni shakllantirish.

O'zbek tili bugun faqat o'zbek xalqining emas, balki butun insoniyat madaniy merosining bir qismiga aylanmoqda. Uni asrash, rivojlantirish va har bir sohada faol ishlatish – bu nafaqat davlat siyosati, balki har bir fuqaroning sha'ni va burchidir. Tilni asrash degani – o'tmishni e'zozlash, hozirni to'g'ri anglash va kelajakni qurish demakdir. Shunday ekan, biz har birimiz kundalik hayotimizda o'zbek tiliga hurmat bilan qarasak, bu til hech qachon so'nmaydi, aksincha, yanada yuksak cho'qqilarga chiqadi

nashriyoti.Jo'rayev, Sh. (2020). <https://nhrc.uz/oz/news/mustaqillik-yolidagi-ilk-huquqiy-qadam-ozbek-tiliga-davlat-tili-maqomi-berilishidir?utmsource>

5. O'zbek tilining jamiyatdagi o'rni. – "Tilshunoslik" jurnali, №4.Madrahimov, A. (2021).
6. Lotin yozuviga o'tish va til islohoti. – O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti.Akbarov, O. (2022).
7. Media tili va yoshlar nutqi. – "Til va jamiyat", №2. <https://namdu.uz/pdf-viewer/media/Books/pdf/2025/01/09/NamDU-ARM-15044-MEDIA>

References

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023. <https://webofjournals.com/index.php/>
2. "O'zbekiston Respublikasining davlat tili haqida"gi Qonun. – Toshkent, 2019. <https://kun.uz/news/2021/04/06/lotin-yozuvli-ozbek-alifbosi-ozgarishlar-xronologiyasi?q=https://kun.uz/47486820?utmsource>
3. Rahmatova, K. (2018). Til siyosati va jamiyat. <https://nhrc.uz/oz/news/mustaqillik-yolidagi-ilk-huquqiy-qadam-ozbek-tiliga-davlat-tili-maqomi-berilishidir?utmsource>
4. Toshkent: "Til va madaniyat"